

УДК 342.951:69(477)

КРИВОШЕЇН П.П.

**УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ**

У статті сформовано напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання будівництва в Україні, які полягають у комплексі засадних та адміністративних чинників, метою яких є створення умов для динамічного розвитку будівництва в Україні шляхом децентралізації, максимального використання декларативних адміністративних процедур та будівельних стандартів ЄС.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, будівельні стандарти ЄС, будівництво, декларативна адміністративна процедура, децентралізація, удосконалення.

В статье сформированы направления совершенствования административно-правового регулирования строительства в Украине, которые заключаются в комплексе основополагающих и административных факторов, целью которых является создание условий для динамичного развития строительства в Украине путем децентрализации, максимального использования декларативных административных процедур и строительных стандартов ЕС.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, декларативная административная процедура, децентрализация, строительные стандарты ЕС, строительство, усовершенствование.

The article formed directions of improvement of administrative and legal regulation of construction in Ukraine, what lies in a complex ambush and administrative factors to the creation of conditions for dynamic development of construction in Ukraine through decentralization maximum use declarative administrative procedures and construction standards of the EU.

Key words: administrative and legal regulation, construction, decentralization, declarative administrative procedure, EU construction standards, perfection.

Вступ. Будівництво є суспільно корисною діяльністю, яка стосується усіх без винятку осіб. В умовах глобалізації будівельні норми і правила все більше стають універсальними. Вони і правові процедури забезпечення будівництва постійно змінюються та вдосконалюються. Не є винятком із правила і норми адміністративного права, які встановлюють форми, методи й адміністративні процедури діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення будівельного процесу.

У 2016 р. в Україні виконали будівельних робіт на суму 70,9 млрд. грн. Індекс будівельної продукції порівняно з 2015 р. склав 113,1%, зокрема індекс будівництва житла – 113%, будівель – 115,2%, інженерних споруд – 111,0%. У розрізі регіонів найбільший приріст мають Вінницька обл. – 141,2%, Тернопільська – 129,6%, Харківська – 128,8%, Київська – 126,7%. Столичний Київ – 123,5%. [1]. Проте такі показники є низькими і такими, що не можуть задовольнити українське населення. Є потреба значно збільшити будівництво. Що для цього має зробити держава? На наш погляд, не заважати (здійснити дерегуляцію) у сфері дозвільних проваджень, стимулювати у сфері фінансового напрямку будівництво. Вказане вимагає вдосконалення напрямів і законодавства у сфері будівництва.

Огляд останніх досліджень. На проблему вдосконалення адміністративно-правового регулювання будівництва звертали свою увагу вчені, посадові особи центральних органів виконавчої влади та практики будівельної галузі В. Євтушенко, Г. Зубко, О. Козич, О. Лилов, А. Матвійчук, Є. Матвіїшин, І. Миронець, Б. Семенко, Н. Трофуненко, П. Шилока, О. Brillhante, J. Skinne

та ін. Проте безпосередньо предметом їхнього дослідження аналізована нами проблематика не була, а свої зусилля вони зосереджували на більш загальних, спеціальних чи суміжних аспектах удосконалення у сфері будівництва.

Постановка завдання. Мета статті полягає у тому, щоб на основі теорії адміністративного права, думок щодо цієї проблематики вчених, посадових осіб органів виконавчої влади, практиків будівельної галузі, чинного національного, міжнародного та зарубіжного законодавства сформувати напрями вдосконалення, зміни та доповнення до діючого законодавства щодо покращення якості збудованих об'єктів і стимулювання будівництва в Україні.

Результати дослідження. Як нами було сформовано у попередніх наукових працях, адміністративно-правове регулювання будівництва – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини у сфері будівництва з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів (принципів, форм і методів діяльності публічної адміністрації та адміністративної відповідальності) прав фізичних і юридичних осіб безперешкодно відповідно до норм чинного законодавства здійснювати будівництво, жити, працювати і відпочивати у доступних, безпечних, якісних і комфортних приміщеннях будівель.

У юридичній літературі висвітлені певні доктринальні тенденції щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання будівництва. Проаналізуємо їх. На думку І. Миронець, у чинному законодавстві сферу відносин, на яку поширюються заходи державного архітектурно-будівельного контролю, обмежено лише відносинами щодо будівництва об'єктів IV і V категорії складності. Вченою запропоновано повернути до сфери державного архітектурно-будівельного контролю відносини з будівництва на всіх об'єктах незалежно від категорії складності та викласти п. 1 Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю у такій редакції: «Цей Порядок визначає процедуру здійснення заходів, спрямованих на дотримання вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил під час виконання підготовчих і будівельних робіт та ліцензійних умов провадження господарської діяльності, пов'язаної із створенням об'єктів будівництва» [2].

На думку Є. Матвіїшина, суть декларативної системи полягає у тому, що підприємницька діяльність розпочинається простим інформуванням відповідних органів про виконання вимог законодавства, а ці органи залишають за собою право проконтролювати стан виконання під час перевірок. Для запровадження декларативного принципу у вітчизняну практику необхідно законодавчо встановити об'єкти його застосування і визначити єдину процедуру отримання дозволів, зокрема на основі принципу «мовчазної згоди». Для ширшого запровадження спрощених дозвільних процедур у підприємницьку практику необхідно розповсюджувати інформацію про існування і можливості ЄДЦ в отриманні дозволів на будівництво і нормативно регламентувати взаємодію ЄДЦ із зовнішніми інстанціями. Перспективним є використання зарубіжного досвіду для заміни дозвільної системи на декларативну [3].

Б. Семенко, досліджуючи адміністративну відповідальність за правопорушення у галузі будівництва, запропонував низку змін до законодавства, а саме: привести у відповідність до положень КУпАП зміст Закону України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування»; у КУпАП виокремити главу «Адміністративні правопорушення в галузі будівництва», до якої віднести правопорушення, закріплені ст.ст. 79-1, 96, 96-1, 97 КУпАП та ст. 1 Закону України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування»; прийняти Містобудівний кодекс України [4], який би встановив загальні правові й організаційні засади планування і забудови територій в Україні і був би спрямований на формування і розвиток повноцінного та безпечного середовища життєдіяльності людини, забезпечення сталого розвитку територій та населених пунктів, узгодження державних, громадських і приватних інтересів [5].

Н. Трофуненко, здійснюючи аналіз забезпечення якості будівельних робіт, аргументує необхідність систематизації норм про права та обов'язки суб'єктів будівельної діяльності (інвесторів, замовників, забудовників, підрядників, проектних організацій, власників споруд, підприємств, що проводять дослідницьку діяльність у галузі будівництва та випробування будівельної продукції) стосовно забезпечення якості робіт в окремій главі Містобудівного кодексу України; пропонує застосовувати безпосередній спосіб проведення ліцензійної експертизи суб'єктів будівельної діяльності шляхом виїзду на місце здійснення господарської діяльності та визначити органом, уповноваженим проводити ліцензійну експертизу, Державну архітектурно-будівельну інспекцію і її територіальні органи замість суб'єктів господарювання приватної форми власності, яким на сьогодні такі повноваження передані неправомірно; обґрунтовує, що будівельні нор-

ми забезпечують якість будівельних робіт та їх безпечність, а тому можуть замінювати технічні регламенти; пропонує зберегти обов'язкову силу будівельних норм і після прийняття технічних регламентів шляхом встановлення відповідних посилань на будівельні норми у регламентах; аргументує необхідність доповнення п. 82 Загальних умов положенням щодо конкретизації змісту звичайних вимог, під якими слід розуміти вимоги, закріплені у будівельних нормах; пропонує способи закріплення умови про якість будівельних робіт у договорі підряду: безпосереднє закріплення у тексті договору, закріплення у проектній документації, зазначення у документах призначення об'єкта будівництва; обґрунтовує необхідність доповнення Загальних умов (розділ «Приймання – передача закінчених робіт») диспозитивними нормами, у яких закріпити порядок приймання виконаних будівельних робіт за якістю між замовником і підрядником (підрядниками); обґрунтовує пропозиції щодо вдосконалення правової відповідальності за неякісне виконання будівельних робіт: господарським правопорушенням, за яке настає відповідальність у цій сфері, є неякісне виконання будівельних робіт, яким має визнаватися протиправне діяння, що полягає у порушенні вимог до якості будівельних робіт, визначених договором, проектом будівництва, нормативними документами; вина потребує виключення з числа умов відповідальності у разі застосування до підрядника такої господарсько-правової санкції, як стягнення збитків, заподіяних неякісним виконанням будівельних робіт; закріпити для усіх суб'єктів господарювання штрафні санкції за неякісне виконання будівельних робіт: штраф у розмірі 20% від вартості неякісно виконаних робіт та пеня у розмірі 0,1% від вартості робіт за кожен день прострочення усунення недоліків робіт; встановити адміністративно-господарські санкції за порушення у сфері містобудування для фізичних осіб – підприємців шляхом поширення на них дії Закону України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування»; доповнити підстави застосування такої адміністративно-господарської санкції, як зупинення дії ліцензії на будівельну діяльність, такою підставою – акт про повторне протягом року порушення підрядником вимог щодо якості будівельних робіт [6].

А. Матвійчук, здійснюючи дослідження контрольних проваджень у галузі будівництва, підкреслює, що основним критерієм оцінки ефективності контролю у сфері будівництва залишаються кількість проведених перевірок та накладених за їх наслідками стягнень, що ніяк не може відображати досягнення кінцевої мети контролю – формування повноцінного та якісного життєвого середовища. Відповідно, основними напрямками підвищення ефективності державного контролю у галузі будівництва, на думку вченого, є: організація взаємодії контролюючих органів між собою, належне інформаційне забезпечення контрольної діяльності, внесення змін до чинних нормативно-правових актів. Удосконалення галузевого законодавства та створення організаційних умов для спрощення доступу забудовників до інформації про контрольні провадження та зменшення часу, що витрачається суб'єктами господарювання для отримання усіх необхідних документів на будівництво, потребує внесення змін до Законів України «Про основи містобудування», «Про архітектурну діяльність», «Про планування і забудову територій», КУпАП [7].

О. Лилов вважає, що актуальним є створення законодавчого та нормативного підґрунтя для застосування форм будівельних контрактів, зрозумілих та звичних для європейського інвестора. Одним із таких чинників є місце і роль інженера-консультанта в будівельній практиці України під час застосування різних організаційних форм управління будівництвом. Залучення замовником інженерів-консультантів має здійснюватись на конкурсній основі. З метою науково-методичного забезпечення замовника у цьому процесі мають бути розроблені типові вимоги до інженерів-консультантів для різних видів контрактів [8].

Таким чином, учені-юристи на доктринальному рівні напрацювали певні пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання будівництва в Україні. Найбільш слушними серед них, на наш погляд, є такі: заходи державного архітектурно-будівельного контролю певною мірою мають поширювати свій вплив на всі об'єкти будівництва; при цьому у більшості випадків має застосовуватися декларативна процедура початку підготовчих робіт і безпосередньо початку будівництва на основі принципу «мовчазної згоди»; необхідно врівноважити засобами адміністративного примусу відповідальність замовників (підрядників) будівництва за фальсифікацію документів, порушення будівельних норм і правил та посадових осіб Державного архітектурно-будівельного контролю за порушення прав і законних інтересів забудовників; існує необхідність деталізувати адміністративні права та юридичні обов'язки всіх суб'єктів (як владних, так і некладних) адміністративно-правового регулювання будівництва; існує потреба встановлення адміністративної відповідальності юридичних осіб за неякісне виконання будівельних робіт у вигляді штрафних санкцій; треба покращити інформаційне забезпечення контрольної ді-

яльності і налагодити більш тісну взаємодію між суб'єктами здійснення контролю; перейти на європейські стандарти у будівництві (єврокоди).

Висловлюють своє бачення удосконалення адміністрування будівництва і посадові особи центральних органів виконавчої влади. Так, у Міністерстві регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України вважають, що доцільно запровадити стратегічне планування, децентралізацію та реформування діяльності у цій сфері адміністративної діяльності місцевого самоврядування, дерегуляцію у будівництві, орієнтацію на євроінтеграцію та співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями [9].

На їхню думку, необхідно запровадити нові механізми розвитку будівництва, частина яких має адміністративно-правовий характер: введення інституту орендного житла; врегулювання нормативно-правового забезпечення добудови проблемних об'єктів (довгобудов); реконструкція кварталів застарілого житлового фонду; антикорупційні заходи шляхом нормування конкурентних засад і дерегуляції; удосконалення процедури затвердження ДБН; перегляд 30 ДБН з урахуванням визнаних міжнародною практикою принципів нормування; визначення переліку робіт, що не потребують дозвільних документів для будівництва; аналіз регулювання 48 ринків будівельних виробів; спрощення земельного законодавства для містобудівних потреб; удосконалення процедури підключення до інженерних мереж; запровадження адміністративної відповідальності для посадових осіб; передача повноважень органів архітектурно-будівельного контролю місцевим органам влади [9].

Вагомим чинником розвитку будівництва в Україні є проекти, які створюються та реалізуються в громадах, – це саме та матеріалізація реформи місцевого самоврядування. Школи, дитячі садки, дороги, освітлення вулиць, переведення опалення на альтернативні джерела енергії – ці речі стають можливими, коли саме громади визначають стратегію і пріоритети власного розвитку. На слушну думку чиновників Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, від активності, пріоритетів та стратегії громади залежить майбутнє держави. Вкрай важливо, щоб за допомогою інструментів бюджетної децентралізації відбувалося впровадження моделі нової української школи, здійснювалася реалізація реформи в галузі охорони здоров'я, планування територій [10].

Спеціалісти Держархбудінспекції критикують нинішню систему штучного розподілу об'єктів будівництва, пропонують будівництво об'єктів середнього і значного класів наслідків здійснювати виключно за дозвільною системою. Також обґрунтовується доцільність встановлення чітких правил оформлення дозвільної документації для забудовників, що усуне можливості для маніпулювання містобудівним законодавством. Водночас вони пропонують максимальне спрощення дозвільної системи для будівництва незначного класу наслідків, які сьогодні становлять 80% від загального обсягу забудов. Забудовник подаватиме лише повідомлення і зможе розпочати будівництво наступного дня після його направлення. Тим самим автоматично буде скасована і процедура повернення документів на доопрацювання [10].

Таким чином, посадові особи центральних органів виконавчої влади, зокрема Міністерства регіонального розвитку, пропонують такі слушні пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання будівництва:

- запровадити стратегічне планування;
- провести децентралізацію, передавши повноваження органів архітектурно-будівельного контролю місцевим органам влади;
- врегулювати нормативно-правове забезпечення добудови проблемних об'єктів (довгобудов), реконструкцій кварталів застарілого житлового фонду;
- боротися із корупцією шляхом збільшення конкуренції;
- удосконалити процедуру затвердження ДБН;
- досягти спрощення земельного законодавства для містобудівних потреб;
- спростити процедури підключення до інженерних мереж;
- запровадити адміністративну відповідальність для посадових осіб за порушення прав забудовників;
- стимулювати реформу місцевого самоврядування через будівництво шкіл, дитячих садків, доріг, лікарень, освітлення вулиць, переведення опалення на альтернативні джерела енергії;
- повернутися до норми, коли будівництво об'єктів середнього і значного класів наслідків має здійснюватися виключно за дозвільною системою;
- встановити чіткі правила оформлення дозвільної документації для забудовників;
- здійснити максимальне спрощення дозвільної системи для будівництва незначного класу наслідків.

У свою чергу, практики-будівельники теж висловлюють конкретні пропозиції щодо покращення адміністрування будівництва. На думку П. Шилоки, посилена увага держави до будівництва житла може зупинити негативні явища у соціально-економічній ситуації. Будівництво може стати локомотивом розвитку економіки загалом, оскільки інвестиції у будівництво стимулюють поживлення активності цілої низки суміжних галузей. На його думку, по-перше, треба, щоб держава не відмовлялася від участі у фінансуванні програм будівництва доступного житла, особливо для молоді, воїнів АТО, інших соціально вразливих категорій населення. Слід забезпечити розвиток державно-приватного партнерства за участю державних органів або органів місцевого самоврядування. Крім того, реалізація цих програм дозволить разом із державними коштами залучити у будівництво більше заощаджень громадян. Розрахунки показують, що кожна гривня коштів, яку було вкладено з державного та місцевих бюджетів, стимулює залучення у будівництво 2,85 грн. По-друге, слід просуватися далі шляхом дерегуляції, зниження адміністративного тиску. Уряд і профільне Міністерство багато роблять задля спрощення ведення бізнесу, така робота не повинна уповільнюватися чи залежати від політичного клімату. По-третє, треба розробити і прийняти державну програму щодо підтримки індустріального будівництва. Метод індустріального будівництва є одним з актуальних напрямів швидкого спорудження сучасних і якісних панельних житлових будинків. Але для цього слід здійснити кардинальну реконструкцію та модернізацію виробничої бази багатьох підприємств. Тому слід подумати про стимулювання тих, хто вже зараз вкладає кошти у подібну модернізацію, працює на перспективу [11].

Таким чином, практики-будівельники висловлюють такі слушні пропозиції щодо покращення правових та організаційно-правових чинників будівельного процесу: продовжувати фінансувати програми будівництва доступного житла, здійснювати розвиток державно-приватного партнерства за участю державних органів або місцевого самоврядування, залучати до будівельних проектів заощадження громадян, продовжувати дерегуляцію та зниження адміністративного тиску на забудовників, прийняти державну програму щодо підтримки індустріального будівництва.

Висновки. Поєднуючи пропозиції суб'єктів, причетних до будівельного процесу (науковців, працівників центральних органів виконавчої влади, практиків-будівельників), а також власне бачення на цю проблематику, ми пропонуємо такі засади й адміністративний інструментарій удосконалення адміністративно-правового регулювання будівництва:

1) у сфері планування: запровадити стратегічне планування будівельної галузі, прийняти державну програму щодо підтримки індустріального будівництва, здійснювати планування і розвиток державно-приватного партнерства за участю державних органів або місцевого самоврядування;

2) у сфері децентралізації: провести децентралізацію, передавши повноваження органів архітектурно-будівельного контролю місцевим органам влади, запровадивши інститут сільських, селищних, міських органів архітектурно-будівельного контролю;

3) у сфері дозвільних проваджень: у більшості випадків перейти на декларативну адміністративну процедуру початку підготовчих робіт і безпосередньо початку будівництва на основі принципу «мовчазної згоди», при цьому чітко визначити підстави, коли право на початок виконання будівельних робіт може бути скасовано; здійснити максимальне спрощення дозвільної системи для будівництва незначного класу наслідків;

4) у сфері контролю: встановити чіткий перелік матеріальних і процесуальних підстав, на яких видається дозвіл на виконання будівельних робіт, скасувати категорії складності об'єктів будівництва і ввести систему поділу будівництва за класами наслідків: значні, середні та незначні наслідки; встановити чіткі правила оформлення дозвільної документації для забудовників;

5) у сфері адміністративної відповідальності: врівноважити засобами адміністративного примусу відповідальність замовників (підрядників) будівництва за фальсифікацію документів, порушення будівельних норм і правил та посадових осіб контрольно-наглядових органів за порушення прав і законних інтересів забудовників; встановити адміністративну відповідальність юридичних осіб за неякісне виконання будівельних робіт у вигляді штрафних санкцій; скасувати адміністративну відповідальність за неподання; увести адміністративну відповідальність за невиконання чи несвочасне виконання приписів інспектора з будівельного нагляду;

6) у сфері євроінтеграції: максимально переходити на європейські стандарти у будівництві (єврокоди);

7) інші напрями: стимулювати будівництво шкіл, дитячих садків, доріг, лікарень, освітлення вулиць, переведення опалення на альтернативні джерела енергії; врегулювати адміністративно-правове забезпечення добудови проблемних об'єктів, реконструкцій кварталів застарілого

житлового фонду; боротись із корупцією шляхом збільшення конкуренції, удосконалення процедури затвердження ДБН; досягти спрощення земельного законодавства для містобудівних потреб; спростити процедури підключення до інженерних мереж.

Отже, вдосконалення адміністративно-правового регулювання будівництва в Україні полягає у комплексі засадних та адміністративних інструментарних чинників (планування, децентралізації, контролю, дозвільних проваджень, адміністративної відповідальності тощо), метою яких є створення умов для динамічного розвитку будівництва в Україні шляхом децентралізації, максимального використання декларативних адміністративних процедур та будівельних стандартів ЄС (єврокодів).

Список використаних джерел:

1. Шилока П. Маємо збільшення обсягів будівельних робіт, потрібно рухатися далі / П. Шилока // Вісник будівельної палати України. – 2017. – № 2. – С. 1–4.
2. Миронець І.М. Адміністративно-правове регулювання будівельної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / І.М. Миронець. – К., 2012. – 22 с.
3. Матвійшин Є.Г. Умови реалізації державно-приватного партнерства в Україні. Ефективність державного управління / Є.Г. Матвійшин. – 2014. – Вип. 40. – С. 126–134.
4. Семенко Б.М. Адміністративна відповідальність за правопорушення у галузі будівництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Б.М. Семенко. – Запоріжжя, 2011. – 16 с.
5. Про прийняття за основу проекту Містобудівного кодексу України : Постанова Верховної Ради України № 2376-VI від 30.06.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2376-VI>.
6. Трофуненко Н.В. Господарсько-правове забезпечення якості будівельних робіт: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / Н.В. Трофуненко. – Донецьк, 2011. – 20 с.
7. Матвійчук А.В. Контрольні провадження у галузі будівництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / А.В. Матвійчук. – К., 2010. – 19 с.
8. Лилів О.В. Новітні підходи до модернізації процесів організації будівництва / О.В. Лилів // Молодий вчений. – 2015. – № 9 (1). – С. 24–27.
9. Дерегуляція, протидія корупції, створення умов для бізнесу та покращення інвестиційного клімату – основні завдання для розвитку будівельної сфери // Вісник будівельної палати України. – 2016. – № 10. – С. 10–12.
10. Зубко Г. Має відбутися прорив в секторальній децентралізації. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України / Г. Зубко. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/press/news/v-2017-gotsi-maye-vidbutisya-proriv-v-sektoralniy-detsentralizatsiyi-gennadiy-zubko/>.
11. Партнерські стосунки БПУ і громадської ради при Мінрегіоні // Вісник будівельної палати України. – 2017. – № 2. – С. 6–7.
12. Козич О. Досвід провідних країн світу в управлінні будівельною галуззю / О. Козич. – 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/5/02.pdf>.
13. Євтушенко В. Міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання відносин щодо виконання будівельної діяльності та її стандартизації / В. Євтушенко // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – С. 532–540.
14. Standards in construction: the Eurocodes. The European Commission. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ec.europa.eu/jrc/en/research-topic/standards-construction-eurocodes>.
15. Eurocodes: building codes for Europe. – 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurocodes.fr/en/index.html>.
16. Brillhante O. European Experiences of Building Codes for Promoting Sustainable Housing / Ogenis Brillhante, Julia Skinne. – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ihs.nl/fileadmin/ASSETS/ihs/Marketing/prospective_students_pages/ECO_and_MFUI/EU_Experiences_of_Building_codes.pdf.
17. Європейські стандарти з проектування конструкцій Єврокоди (Eurocodes) та їх застосування // SVITPPT. – 2014.